

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ БАЗИС ФЕНОМЕНА СПОРТУ ТА ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

SOCIO-PHILOSOPHICAL BASIS OF SPORTS PHENOMENON AND PHYSICAL ACTIVITY IN SOCIETY IN THE CONTEXT OF NATIONAL STATE FORMATION

Проаналізовано процес еволюції філософського сприйняття спортивної діяльності та тенденції сучасних викликів глобальної інтеграції суспільства. Досліджено базові трансформації, що відбуваються в масовому спорті, детерміновані сучасним соціально-економічним станом у державі. Визначено основоположні соціальні підстави для фізичної активності індивідів в особистій, суспільній та громадській діяльності. Обґрунтовано необхідність усвідомлення соціумом унікальності феномена масового спорту для більш ефективного проходження процесів національного державотворення.

Ключові слова: фізична активність, суспільство, масовий спорт, базис, національне державотворення, соціально-філософський контекст, феномен.

основополагающие социальные основания для физической активности индивидов в личной, общественной и общественной деятельности. Обоснована необходимость осознания социумом уникальности феномена массового спорта для более эффективного процесса построения государства.
Ключевые слова: физическая активность, общество, массовый спорт, базис, построение государства, социально-философский контекст, феномен.

The process of evolution of the philosophical perception of sports activity and the trends of the modern challenges of global and social integration are analyzed. The basic transformations, which take place in mass sports and determined by the modern socio-economic status in the country, are investigated. Basic social grounds for physical activity of individuals in personal, social and public activity are determined. The necessity of understanding by society a unique phenomenon of mass sport for more effective development processes of national state formation.

Key words: physical activity, society, mass sports, basis, national state formation, socio-philosophical context, phenomenon.

УДК 351:796.011.1:615.825

Сіренко Р.Р.

к. наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання і спорту Львівський національний університет імені Івана Франка

Проанализирован процесс эволюции философского восприятия спортивной деятельности и тенденции современных вызовов глобальной интеграции общества. Исследованы происходящие в массовом спорте базовые трансформации, детерминированные современным социальным экономическим положением в стране. Определены

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-філософський базис спорту та фізичної активності у своїй основі поєднує філософію і фізичну культуру, пізнання світу через спорт і завдяки фізичним навантаженням. Обґрунтування фізичної активності людини також відбувається через висвітлення широкого контексту понять фізичної культури. Останнім часом спостерігаються стрімкі зміни в розвитку саме масового спорту в умовах глобальної трансформації суспільства. Спорт є засобом інвестування та заробляння грошей, що безпосередньо впливає на сучасну державу політику.

Дані динамічні зміни потребують фундаментального осмислення проблем масового спорту та переосмислення постулатів філософії фізичної активності. У зв'язку із цим набуває актуальності прогнозування майбутнього розвитку масового спорту в умовах інтеграційних змін сучасного суспільства. Сьогодні структурна трансформація цінностей в умовах реформування суспільства є не просто соціальним процесом, а соціальною і гуманітарною проблемою. Актуальність статті зумовлена завданнями соціально-економічного реформування суспільства, що має своїм безпосереднім витоком процес національного

державотворення, в основі якого лежить формування ціннісно-сміслових параметрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як засвідчує аналіз наукової літератури, до недавнього часу панувала думка, що заняття фізичною діяльністю вдосконалюють людину тільки фізично. Сучасні дослідження свідчать про те, що спорт, крім впливу на тіло і психіку, також впливає на інтелект і моральність, причому не опосередковано, а безпосередньо. Фізична активність є засобом для уникнення стресів, депресій та психічних розладів, які все частіше трапляються в урбанізованому середовищі в сучасних умовах глобалізації. Окреслена проблема гуманізації сучасного змагального спорту передбачає пошук таких моделей організованої змагальності, яка має високу культурно-духовно-моральну і гуманістичну цінність.

Питання вдосконалення системи управління розвитком фізичної культури і спорту розробляли такі авторитетні вчені, як: М.М. Бака, В.М. Платонов, М.М. Булатова, М.В. Дутчак, С.В. Нікітенко [2]. Однак автори не показали, яким чином можна залучити до спортивно-оздоровчих занять різні соціальні групи населення. Роль органів державної влади в розвитку масового спорту, або спорту для всіх,

є стратегічною і повинна бути спрямована на визнання соціальної цінності масового спорту як пріоритетного напрямку державної соціально-гуманітарної політики. Усе це потребує вироблення нових системотворчих підходів до аналізу масового спорту як складного соціального і культурного феномена.

Мета статті полягає в обґрунтуванні соціально-філософського підходу до розвитку масового спорту в суспільстві в контексті інтенсифікації процесів національного державотворення в Україні.

Для цього необхідно вирішити такі завдання:

1. Проаналізувати процес еволюції філософського сприйняття спортивної діяльності та тенденції викликів глобальної інтеграції суспільства.

2. Дослідити базові трансформації, що відбуваються в масовому спорті, детерміновані сучасним соціально-економічним станом у державі.

3. Визначити основоположні соціальні підстави для фізичної активності індивідів в особистій, суспільній та громадській діяльності.

4. Обґрунтувати необхідність усвідомлення соціумом феномена масового спорту для ефективного проходження національного державотворення.

Виклад основного матеріалу. Найважливіші соціально-філософські проблеми спорту, які сьогодні актуальні, – це проблеми гуманізації спорту, підвищення його духовно-моральної цінності, змагальності спорту, частки тих чи інших масових спортивних змагань. У процесі розгляду даного питання важливо не втратити теоретико-методологічний вимір соціально-філософського базису спорту як діяльності, що має гуманістичний характер, виконує культурну функцію і має виховний характер, залежить від особливостей соціальної структури суспільства, від того, яка модель спорту застосовується в державі.

Змагальний спорт виконує важливі соціокультурні функції, зокрема й через масовий спорт. Зазначимо відносно самостійні, але не пов'язані між собою об'єкти соціально-філософського базису спорту, як-от: фізкультурна діяльність – форми активності людини, які часто називають «заняттями фізичними вправами»; спорт – особливий різновид змагань, «спортивні змагання», підготовка до них, а також пов'язані із цим соціальні відношення, інститути, норми поведінки [8]. Багато проблем пов'язані з аналізом фізичної культури як такої сфери культури, основним змістом якої є процес соціалізації, соціокультурної модифікації людини. Це дозволяє виявити співвідношення соціального і біологічного у фізичному розвитку людини.

Останнім часом у світі побутує думка про здорове і стабільне суспільство, в якому ефективно діють гуманітарні складники вирішення соціальних проблем. Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, соціально активна, здорова людина, що наділена глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, патріотизмом [10]. Ці поняття необхідно формувати з раннього віку, закріплювати в сім'ї, школі, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах.

Варто порушити питання про співвідношення стихійного і свідомого соціального впливу на фізичний стан людини, на взаємовідносини різних засобів такого впливу в цілеспрямованому формуванні фізичного стану людини на різних етапах розвитку суспільства, нині також. У процесі розвитку суспільства все більше буде зростати значущість різних засобів свідомого впливу на фізичний стан людини [6]. Відкривається можливість аналізу питання про можливі та реальні ціннісні орієнтири особистості, різних соціальних груп і суспільства загалом, еволюції системи цінностей, її характеру в межах сучасної культури.

Гуманна сутність спорту виявляється в тому, що він є унікальним способом максимального виявлення здібностей людини, розкриття смислу талантів, перманентного стимулювання найбільшого розвитку деяких людських здібностей, фізичних можливостей. У сфері спорту, особливо в спорті високих досягнень, створюються все нові й нові засоби і методи виявлення особливих здібностей людини, потім вони переносяться на масову спортивну практику.

Зараз, на жаль, ускладнені соціальні умови життя людини; тривале емоційне навантаження; неперервні життєві переми, сукупність подій; негативна поведінка і психофізична активність індивіда; висока щільність населення. Також варто зазначити відсутність виховання і навчання, зокрема валеологічного, гігієнічного; розвитку культури здоров'я. Відсутність знань, неправильне виховання призводять до недотримання здорового способу життя [3]. Здоровий спосіб життя залежить від об'єктивних суспільних умов; конкретних форм життєдіяльності, що дозволяють дотримуватися його правил; системи цінностей, скеровуючи свідому активність людей у русло «здорового мислення».

До сьогоднішнього часу фізична культура набула строго окресленої структури, змісту і умов, функціонування якої склалося як власне змагальна діяльність людини, норми якої закріплені в глобальному масштабі, детерміну-

ються загальнолюдськими нормами етики [1]. Зауважимо, що змагальність проявляється не лише в спорті, в її основі лежить потреба індивіда в позитивній оцінці іншими людьми результатів фізичної діяльності. Потреба в оцінці суспільством, яку називають самоствердженням, самовираженням, виконанням суспільного обов'язку, часто визначає прогрес.

Важливо зрозуміти, що в загальній соціокультурній динаміці масовий спорт має залишатися в центрі національного державотворення і може впливати на розвиток суспільства. Тому саме сьогодні треба формувати нові функції спорту в динаміці державотворення, нові види сучасного спорту – професійний спорт, аматорський спорт, «спорт для всіх», дитячо-юнацький спорт, студентський спорт, спорт для інвалідів [7]. Водночас необхідно визначити систему взаємодії спорту з іншими видами діяльності, усвідомити реальні механізми державного управління змін у масовому спорті, запропонувати органам державної влади нову програму дій.

Масовий спорт може виконувати інтегративну роль як організаційний механізм публічного управління. Сьогодні загальновідомим є уявлення про корисний вплив спорту, який відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я, фізичної підготовленості, а отже, національного благополуччя. Потрібно звернути увагу на глобальний рівень функціонування спорту як інституту – на систему міжнародних відносин, вагомим учасником якої стає спорт, продукуючи символічну взаємодію [4].

Фізичну активність також можна вважати сферою самовираження людини. Адже спортивним результатом є не лише рекорд, а цілий комплекс людських якостей, в якому в нерозривній єдності представлені краса, сила, справедливість і здоров'я. Саме під час занять спортом формуються, виявляються і розвиваються індивідуальні якості особи, її характер. Нехтування соціально-філософськими знаннями, цінностями й ідеалами основ культури ведуть до дегуманізації галузі фізичної культури та спорту.

Співвідношення біологічного і соціального в спорті є однією зі специфічних методологічних проблем, оскільки концентрує в собі вихідні положення, що лежать в основі пояснення багатьох актуальних питань. Соціальний аспект у фізичній культурі та спорті проявляється в певній ролі соціальних умов і систем, у суспільній сутності спорту, у закономірностях виникнення і розвитку фізичної культури і спорту, а також у педагогічних аспектах фізичного виховання. Фізкультурно-спортивна діяльність є такою системною організацією,

в якій постійно змінюються об'єктно-суб'єктні відносини, утворюються ціннісно-цільові структури.

До сучасного розвитку формування громадянина як соціальної особи вона істотно змінює умови життєдіяльності, до яких була пристосована у своєму історично-біологічному розвитку. Ці зміни підтверджено дослідженнями. Значення фізичної культури і спорту зростає і веде до всебічного розвитку організму, до відновлення втраченої рівноваги між його інтелектуальним і фізичним розвитком.

Смисли і значення, які постають в процесі практичної діяльності, створюють арсенал усвідомлення буття, який кожен раз збагачується й ускладнюється на основі цього процесу. У психологічній структурі фізичної активності, під час виконання фізичних вправ неодмінно наявні соціальні компоненти. Завдяки цьому за визначених умов у процесі виконання фізичних вправ разом із функціональним проявляється й інтелектуальний ефект.

Завдання соціально-філософського підходу до спорту полягає також у тому, щоби зберегти культурну цінність спорту, яка стала набуток цивілізації та дієвим чинником освоєння методів фізичного вдосконалення й організації здоров'яформуючої діяльності, яка актуалізована в здоровому і спортивному житті суспільства. Якщо говорити про позитивний прогноз розвитку спорту у XXI ст., то обов'язковими умовами стають актуалізація і вирішення проблем соціальної політики в контексті національного державотворення.

Масовий спорт та фізичні навантаження – це одні з надійних і безпечних для психічного і фізичного здоров'я засобів відійти від сучасних стресів, пов'язаних з урбанізацією і технічним прогресом [5]. Масовий спорт має значний потенціал для того, щоби стати системоутворюючим елементом у численності складників розвитку суспільства. В основі структури формування громадянина лежить комплекс взаємопов'язаних особливостей, а «здоровий спосіб життя» виражає орієнтованість діяльності особистості на зміцнення і розвиток особистого і суспільного здоров'я. Він пов'язаний з особистісно-мотиваційним утіленням своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей.

Дається взнаки спрощене уявлення про публічне управління суспільним здоров'ям як однобічно зорієнтований процес, де особа виступає в ролі об'єкта, а не активної сили. Для вирішення цих проблем необхідно чітко уявляти, як індивід інтегрує суспільні цілі й цінності [9]. Тому вирішення виявлених проблем потребує глибокого аналізу сутності суспіль-

но-виховних процесів, визначення особливостей їх упровадження в сучасній Україні.

Ефективність публічного управління суспільно-виховними процесами залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на індивідів. Вплив кожного чинника позначається вибірково, через низку обставин, включаючи наявність у громадянина внутрішніх переконань, цінностей та ідеалів. Суспільно активна особа вміє відстоювати свої соціальні інтереси, має розвинуту свідомість, володіє культурою, бере активну участь у громадському житті.

Соціально-філософські основи спорту сьогодні повинні включати аналіз прогнозу розвитку спорту як соціокультурного феномена в умовах глобалізації та євроінтеграції, вивчати закордонний досвід розвитку спорту в провідних країнах, а також нетрадиційні види спорту. Цікавість людей до нових видів спорту формується у зв'язку з бажанням освоювати нові види діяльності для їхньої ж соціальної активності [6]. Тому соціально-філософський підхід до спорту має посісти гідне місце в системі наукових підходів та в системі вищої освіти, оскільки дає суспільству можливість визначитися із соціальною цінністю масового спорту, зрозуміти його затребуваність у національному державотворенні.

Висновки. Соціально-філософський підхід до спорту актуальний у поступовому охопленні все більшої кількості населення: від спорту найвищих досягнень, що потребують екстремальних затрат фізичного і психологічного здоров'я, до масового спорту, суспільного руху, «спорту для всіх», організованого під егідою ЮНЕСКО, метою якого є збереження спорту як культурної цінності людства. На соціально-філософський базис спорту впливають глобальні процеси, вважається, що спорт є інтернаціональним по своїй сутності, сприяє зближенню народів і країн.

Втрата національного змісту спорту в процесі сучасної глобалізації може його деформувати, нівелювати, спричинити втрату моральної підтримки і посилену комерціалізацію. Якщо говорити про пріоритети проведення

наукових досліджень на найближче десятиліття, то однією з основних проблем соціально-філософського базису масового спорту є і залишається проблема формування ціннісного ставлення особистості і суспільства до здорового стилю життя. Не менш важливо вивчати проблеми формування особистості в сучасному світі в контексті національного державотворення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білогур В.Є. Соціально-філософський аналіз спорту як головної субстанції самореалізації особистості: теоретико-методологічні виміри. Гілея: науковий вісник. 2013. Вип. 72. С. 45–46.
2. Виленский М.Я. Социально-педагогические детерминанты формирования здорового образа жизни. Теория и практика физической культуры. 2007. № 9. С. 9–11.
3. Дутчак М.В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні: автореф. дис. ... докт. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; НУФВСУ. К., 2009. 39 с.
4. Куделко В.Э. Анализ проблемной ситуации развития культуры управления физкультурно-спортивной деятельности. Слобожанський наук.-спорт. вісник. 2013. С. 149–151.
5. Кузьменко О.О. Реалізація державної програми у сфері фізичної культури і спорту. Науковий вісник молодих вчених. 2010. С. 225–229.
6. Леонов Я.В. Внутренний ресурс развития сферы физической культуры и спорта. Теория и практика физической культуры. 2013. № 3. С. 59–66.
7. Мельник Т.Е. Государственное регулирование и саморегулирование в области физической культуры и спорта. Журнал российского права. 2012. № 3. С. 23–40.
8. Парубчак И.О. Соотношение культурно-воспитательной функции с другими сферами и ведомствами государства с целью повышения эффективности социализационных процессов в стране. Социально-гуманитарный вестник Юга России. 2013. С. 126–135.
9. Сіренко Р.Р. Публічне управління суспільно-виховними процесами в українському соціумі на засадах здорового способу життя. Вісник НУЦЗУ. Серія «Державне управління». 2017. С. 244–252.
10. Сергеев А.Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 2015. Вип. 12. С. 105–109.